

Innspill til ny dyrevelferdsmelding

Mitt navn er Henrik Domino. Jeg har i alle år vært opptatt av landbruk generelt og husdyrhold i særdeleshet. I tillegg til praktisk erfaring med ku, gris, geit og sau, har jeg i mitt daglige virke siden 1998 utført fysiske landbruksrevisjoner ute på gårdsbruk over hele landet. Jeg har derfor inngående kjennskap til norsk husdyrhold på gårdsnivå, og kjenner innsiden av norske fjøs svært godt.

Norge – et tillitsbasert samfunn

Først vil jeg takke for muligheten til å komme med innspill! Det er nødvendig for norsk landbruk at publikum gis reell mulighet til å påvirke hvordan norske husdyr skal ha det.

Norge er et land der vi i høy grad har tillit til hverandre. Det er faktisk en sjelden kvalitet i verden. Jeg mener derfor det er et enormt nederlag for norsk landbruk at det faktisk er nødvendig med undercover for at publikum skal få vite hvordan altfor mange norske griser egentlig har det. At næringas helsides garantier i tillegg har vist seg å være lite verdt, gjør en kritisk situasjon enda verre.

Men tillit kan gjenvinnes. Ikke ved å låse fjøsdøra og innta offer-rollen slik enkelte svineprodusenter gjorde. Men ved å sørge for reelt samsvar mellom virkelighet og påstått virkelighet.

Jeg har valgt å ikke gå inn på detaljer mht avl, innredning, rotemateriale mm.

Mitt innspill er mer et forsøk på å bidra med noen tanker rundt norsk husdyrhold, hvorfor endringer er nødvendig, og hva som bør være utgangspunktet for en fruktbar dyrevelferdsmelding.

Angående behov for ny dyrevelferdsmelding

Det har skjedd mye positivt i norsk husdyrhold de siste årene: Kalver ligger ikke på spalt og blir ikke bundet opp, melkekyr ligger ikke lenger på hard betong og

utviklingen i retning løsdrift går riktig vei. Dette er vesentlige forbedringer som betyr mye for den daglige velferden i norske fjøs. Og i mitt daglige virke som revisor har jeg privilegiet av å møte mange framover-lente, inspirerende og nytenkende produsenter.

Når jeg allikevel velger å sende dette innspillet så er det fordi store deler av norsk husdyrhold – til tross for nevnte forbedringer – ikke er godt nok. At Stortinget nå varsler en ny dyrevelferdsmelding, tolker jeg i samme retning. Hvorfor kommer en dyrevelferdsmelding nå, og hva har skjedd som tydeliggjør behov for endringer?

De siste årene har både «undercover-avsløringer» fra svinebesetninger (og tidligere pelsfarmer), og Mattilsynets egne tilsynskampanjer dokumentert at det er mye i norsk husdyrhold som ikke er bra - både mht hvordan dyra faktisk har det, men også ift hvordan myndighetene – og landbruket selv - framstiller norsk husdyrhold. Til tross for forsikringer fra myndighetene og landbrukets organisasjoner om at avdekking av dårlig dyrehold kun er engangstilfeller, så kommer det altså nå en dyrevelferdsmelding.

Årsaken er – etter min oppfatning – en erkjennelse av at verken regelverk eller daglig praksis i mange fjøs, er bra nok.

Men hvorfor er det som var bra nok for 20 - 30 år siden, ikke lenger bra nok i dag?

Økt kunnskap og endrede etiske normer

Beveggrunnen slik jeg ser det, er en økende kunnskap om - og en erkjennelse av - dyrs behov. En kunnskap som bidrar til endrede etiske normer.

Dette er et hovedpoeng for meg: **Et landbruk som ikke evner å reflektere samfunnets etiske normer vil nødvendigvis føre til lavere tillit, og vil ikke kunne overleve over tid. Et allment akseptert husdyrhold må avspeile samfunnets etiske normer.** Avviklingen av norsk pelsdyroppdrett er et eksempel på sistnevnte. Da pelsoppdrettet startet for ca 100 år siden, var det ikke mange som reagerte negativt, men ny kunnskap og endrede etiske normer i samfunnet gjorde det til slutt umulig å holde mink og rev i små nettingbur.

Manglende oppfyllelse av Dyrevelferdsloven

Endrede etiske normer og ny kunnskap om dyr og dyrs behov - ligger formodentlig også til grunn for Dyrevelferdslovens paragraf 3 «Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker». Og ikke minst paragraf 23 (som er svært tydelig!):

23. Dyrs levemiljø

Dyreholder skal sikre at dyr holdes i miljø som gir god velferd ut fra artstypiske og individuelle behov, herunder gi mulighet for stimulerende aktiviteter, bevegelse, hvile og annen naturlig atferd. Dyrs levemiljø skal fremme god helse og bidra til trygghet og trivsel.

Hvis man har et oppriktig ønske om å ta paragraf 23 på alvor – noe man må kunne forvente av ansvarlige myndigheter – så er det fortsatt mye som må endres i norsk husdyrhold. Regelverk og praksis harmonerer altfor ofte ikke med verken kunnskap om dyrs behov eller med dagens etiske normer.

Jeg håper i det lengste at myndighetene i kommende dyrevelferdsmelding unngår lettvtint «dyrevelferdsvasking», og velger å ta tidsånden på alvor. Kun slik vil man kunne heve dyrevelferden vesentlig samt bidra til et husdyrhold som har tillit i befolkningen.

Jeg er allikevel urolig for at en ny dyrevelferdsmelding kan bli for svak. Min uro har flere grunner:

- Færre og færre jobber i de tradisjonelle primærnæringene, og mange bønder føler seg presset. Min opplevelse er at man internt i landbruket er blitt redd for å trække hverandre på tærne - noe som fører til at det blir lite rom for «intern» kritikk. Det bidrar til å bremse nødvendige endringer, og er en hemsko for utvikling og framskritt. Det er lett å forstå at det kan bli slik, men «dyrevelferdsvasking» (forstått slik at man kun gjør marginale endringer) vil kun utsette nødvendige endringer, og vil verken tjene bønder, dyr eller publikum – og ikke være egnet til å sikre et allment akseptert dyrehold. **At publikum bryr seg om hvordan norske husdyr har det, er en kvalitet ved det norske samfunnet, og bør verdsettes som det, og ikke oppfattes som en trussel.** Dessverre blir publikums omsorg for norske husdyr ofte diskreditert – gjerne fordi man kanskje bor i by og tilfeldigvis liker kaffe latte. Den slags nedlatenhet og latterliggjøring tjener ingen.

- I mitt virke som landbruksrevisor er uttrykket «hjemmeblind» ofte brukt. Uttrykket brukes for å illustrere hvor vanskelig det er å se svakheter i egen drift. Fordi ting «alltid har vært sånn». Jeg har selv opplevd tilsvarende den gang jeg jobbet i ulike grisehus – man blir fort vant til rutiner og behandling av dyr som ikke er forenlig med «godt dyrestell», og man glemmer eller overser dyras egne behov.
- Kostnader: Å tilfredsstille Dyrevelferdsloven fullt ut vil koste penger.
- Manglende kunnskap og interesse fra myndighetens side kan resultere i svak kvalitet på kommende dyrevelferdsmelding. Jeg la ned mye arbeid ifm forbudet mot pelsoppdrett, og ble veldig overrasket over hvor ofte høytstående politikere brukte beviselig uriktig informasjon og ugyldige argumenter. Og i debatten om bruk av tryne-ring til purker, så ble dette vitset og ledd av – til tross for at bruk av tryne-ring er et svært alvorlig inngrep og forhindrer purkenes mulighet til å utøve basale atferdsbehov.

Jeg mener at følgende essensielle grunnpilarer må være på plass for et levedyktig og allment akseptert norsk husdyrhold:

- **At daglig praksis i norske fjøs harmonerer med Dyrevelferdsloven (inkludert at man tar paragraf 23 på alvor)**
- **At lovverket harmoneres med oppdatert faglig kunnskap om dyrs behov og hvordan disse tilfredsstilles**
- **At måten vi holder dyr på harmonerer med gjeldende etiske normer i samfunnet**

Et mer framoverlent landbruk

Nevnte grunnpilarer er i stor grad ikke på plass. Men hvordan få til konkrete forbedringer?

Jeg er den første til å erkjenne at norske bønder har mange krav de skal oppfylle på mange ulike plan. Og at dette – sammen med svak økonomi – kan være tungt. En vellykket dyrevelferdsmelding må derfor ikke framstå som en trussel, men tvert imot som en mulighet for norske husdyrbønder. Samtidig er det avgjørende at den har allmenn aksept. Endringer tvinger seg fram. Hvorfor ikke være litt «framme i skoa»?

En vellykket dyrevelferdsmelding kommer ikke utenom konkrete krav om endringer ift for eksempel mykt underlag for purker mm. Og mange norske fjøs er bygget for en annen tid, og må på sikt ombygges/erstattes. Men der det er

mulig bør man velge gulrot framfor pisk. Helt konkret bør tilskudd vris i retning av å stimulere til mer dyrevennlig drift.

Jeg kjenner mange bønder som mer enn gjerne vil komme «tidsånden» i møte. Små endringer og justeringer som krever minimale investeringer samtidig som det gir vesentlig løft for dyrevelferden. Med et lite tilskudd kan store ting skje. I mange tilfeller er det beskjedne beløp som skal til for å rigge til utedrift for gjeldpurker, rigge til uteinnhegning for oksene eller tilrettelegging for mer samvær mellom ku og kalv mm. Slike insentiver vil også kunne gi en positiv smitte-effekt. I tillegg til tilskudd til rent fysiske foranstaltninger for å muliggjøre mer dyrevennlig drift, så vil jeg foreslå å avsette midler til kurs – korte og lange – om utedrift, ku/kalv samvær, tilrettelegging for at okser kan komme ut mm. Ny forskning på for eksempel ku/kalv samvær har gitt ny kunnskap som fortjener å bli bedre kjent.

Nevnte forslag er lavthengende frukt og bør være et minimum av hva man kan forvente av en ny Dyrevelferdsmelding. Men å tilfredsstille Dyrevelferdsloven krever vesentlig mer. Av vilje og midler. En framtidsrettet Dyrevelferdsmelding må ta inn over seg behovet for store fysiske endringer i norske husdyrbygg – både eksisterende og framtidige. Konkrete eksempler er krav om tilrettelegging for ku/kalv samvær i fjøs – som et minimum i nybygg. Og tilsvarende for svin – de må som et minimum gis mulighet til å ligge på halmtalle og få kjenne sol på kroppen.

Jeg referer igjen til historien om norsk pelsdyroppdrett: Etter mye debatt i slutten av 90-årene så kom Stortingsmeldingen i 2002 som ga næringa ti år på å forbedre drifta – hvis ikke kunne den bli nedlagt. Nå skriver vi 2023, og siste pelsfarm stengte nå i februar. Det tok altså over 20 år (!) fra anerkjennelsen av et uakseptabelt dyrehold til siste farm ble stengt. Nå er det jo ikke slik at nåværende husdyrproduksjoner skal nedlegges. Men historien om norsk pelsoppdrett et eksempel på hvordan ting ikke bør gjøres. Som tidligere nevnt så vil en praksis ikke kunne overleve over tid hvis den ikke har allmenn aksept i samfunnet. En fruktbar dyrevelferdsmelding må ikke være en bremsekloss for endringer som uansett tvinger seg fram. (Et par åpenbare eksempler er utfasing av maserasjon av hanekyllinger og bruken av Ross 308).

Et hjertesukk til slutt

På en KSL-samling for en del år siden spurte tidligere leder i Mattilsynet Kristina Landsverk; Er vi for snille? (forstått slik at Mattilsynet er for ettergivende ift å stille makt bak kravene på dårlige dyrehold). Svaret var ja den gang. Og det er det dessverre fortsatt. Historien gjentar seg: Etter et tilsyn løftes kvaliteten på drifta, før den igjen faller ned på uakseptabelt nivå. Dessverre har jeg i mitt virke mange ganger opplevd det samme.

Men myndigheter og Mattilsynet må vite en ting: Omsorgsevne kan ikke læres. Hvis man ikke intuitivt kjenner noe ubehag ved å se kalven ligge i kald og møkkete kalveboks – hvis man ikke umiddelbart ønsker å lindre smerten hos ei purke med liggesår – ja da kan ingen fortelle deg det. **Omsorgsevne kommer innenfra.**

Det betyr at Mattilsynet må tørre å stenge dårlige dyrehold. Det er ingen menneskerett å være for eksempel grisebonde. Aktivitetsnekt er selvfølgelig alvorlig for bonden. Men Mattilsynets oppgave er å ta vare på dyrevelferden - ikke å være en slags velmenende snill psykolog for produsenter med gjentakende avvik. Slik Landsverk selv antydte at Mattilsynet kunne være.

Alle vil oppleve noe!

Jeg undrer meg ofte over mangel på innlevelse hos myndigheter og en del representanter for landbruksnæringa. I disse dager gleder vi oss over våren – en fantastisk tid der sola nytes til det fulle! Hvorfor er det åpenbart så fjernt for mange å tenke at våre husdyr «ønsker» det samme? Alle vil faktisk oppleve noe – grisen vil grave og utforske, hønene vil nappe ferske strå og finne småkryp, endene vil svømme! **Hvorfor unner vi dem så lite?**

I bunn og grunn handler vår behandling av dyr mye om hvem vi er som mennesker - om vår evne til respekt for de dyr vi tar ansvar for – og hvor ærlige vi er i vår kommunikasjon utad om hvordan norske husdyr har det.

Henrik Domino - Landbruksrevisor

